

Oponentský posudek na diplomovou práci

Mgr. Olga Leshkova **Образ иноземцев в памятниках московской письменности о Смуте XVII века**. FF UK, ÚVES, Praha 2015 (80 stran)

Diplomantka si za téma diplomové práce zvolila analýzu textů, které vznikly v období Smuty v Moskevské Rusi a na počátku 17. století. Na základě rozboru literárních pramenů o Smutě se pokusila vyčíst postup, jakým autoři jednotlivých skladeb charakterizovali postavu cizince. Je třeba hned na počátku připomenout, že v důsledku historických okolností je tento zúžen pouze na příslušníky státního útvaru tzv. první Rzeczypospolitej, která zahrnovala nejen polský a litevský jazykový prostor, ale např. i běloruský a ukrajinský.

Lze s potěšením konstatovat, že zvolenému tématu dosud nebyla věnována dostatečná pozornost v odborné literatuře, takže diplomantka musela k interpretaci přistupovat samostatně. S potěšením mohu již zde konstatovat, že se její diplomantka zhostila velice úspěšně, s dostatečnou akribií a podrobnou znalostí vlastních pramenů a sekundární literatury.

Diplomová práce je rozdělena celkem do pěti částí. V úvodu diplomantka stručně seznamuje s významem Smuty pro ruské dějiny z historického, kulturního a teologického hlediska. Všimá si především rozdílného chápání období Smuty u autorů, kteří popisují dané období z autopsie, a u mladších historiků 2. poloviny 18. století. Zatímco v prvním případě byla Smuta dobovými autory literárních textů vnímána jako odraz Božího trestu za hříchy, popetrovská historiografie ji interpretovala jako počátek rozkladu fungování státu. Diplomantka se oprávněně zaměřila na chápání Smuty u autorů jednotlivých textů a v následujícím textu se pokusila analyzovat jejich představy o původu Smuty, které přehledně prezentuje ve druhé části své práce. Její zjištění potvrdilo, že Smuta byla současně bezprostředně interpretována jako důsledek Božího trestu za hříchy ruské společnosti. V samostatné části Lešková představuje použité literární prameny a s použitím bohaté sekundární literatury upozorňuje nejen na provázanost některých pramenů, dále si všimá otázky jejich autorství a doby vzniku, neopomene zdůraznit některé žánrové rozdíly mezi texty v případech, kde lze očekávat jisté jazykově i stylisticky podmíněné rozdíly, ale i možnou odlišnost v intenzitě argumentace jednotlivých autorů. I zde prokázala, že se v odborné literatuře velmi dobře orientuje.

První kapitola není sice věnována ještě rozboru textů Smuty, ale pokouší se stručně postihnout hlavní body teologicko-filozofického myšlení v Moskevské Rusi, které se formovalo v předcházejícím období a mělo bezprostřední vliv na způsob argumentace autorů popisujících Smutu, např. původ idey Moskvy jako Třetího Říma, polemika s katolíky. Ze starší kazatelské a polemické literatury diplomantka upozorňuje také na některé motivy biblické. Svá zjištění současně konfrontuje s analyzovanými texty, což považuji za velmi cenné. Dovolím si upozornit především na velmi pěkný rozbor některých starozákonních motivů a diplomantčino zjištění, že se sice v textech o Smutě také vyskytují, ale jsou v pozadí (s. 42). Podobně zdařilý je její upozornění na výskyt motivu Moskva jako Nový Izrael (s. 43). Trochu opatrnější bych byl při výkladu „hříchuprosté“ carské koruny, jejíž „morální“ čistota nemůže ovlivnit chování konkrétního cara (s. 46). Domnívám se, že se nejedná o ruské specifikum, ale úcta ke královské či císařské koruně byla ve středověku a snad i raném novověku zřejmě obvyklá. Dala by se vystopovat v Byzanci, ale i v řadě států západní Evropy. Zajímavé by bylo pro starší období využití některých dalších publikací, konkrétně publikaci J. Komendové (*Středověká Rus a vnější svět. Obraz cizích kultur v písemnictví Rusi 11. – 14. století*. Olomouc 2005), avšak uvedený údaj nepovažuji za nezbytný.

Ve druhé obsáhlé kapitole (s. 50-70) diplomantka prezentuje a úspěšně komentuje konkrétní doklady obrazu cizince v analyzovaných textech a upozorňuje na skutečnost, že se jedná v podstatě o příslušníky první Rzeczypospolitej. Za účelné považuji zvolené členění

podle jednotlivých motivů. Především se diplomantka zastavuje u vybraných obranných argumentů jednotlivých autorů, jako je např. pojetí Moskevského carství jako Bohem vyvolené země, rozdíly mezi pravoslavím a západním křesťanstvím či vztah k cizincům-okupantům a vlastním zrádcům. U některých témat by snad bylo možné ještě dohledat případné vzory ze starší kazatelské literatury (např. zdůrazňování Boží pomoci, s. 53-54), ale diplomantčiny závěry by to již neovlivnilo. Analýzou textů a rozborem motivů dospěla O. Leshková k zajímavému zjištění, že obraz cizince se v textech o Smutě sice vyskytuje, ale není dominující, neboť měl sloužit jen pro ilustraci protivníka. Tuto tezi navíc podpořila zjištěním, že někteří autoři ve srovnání s vlastními zrádci ruské země cizincům přisuzují i některé kladné vlastnosti. Rozbor také ukázal na fakt, že cizinci nejsou primárně vnímáni jako původci chaosu ruské společnosti, ale jako Bohem seslaný způsob potrestání za vlastní hříchy.

Dovolím si na tomto místě otázku, zda a v kterých textech jsou nějakým způsobem konkretizovány hříchy ruské společnosti, nebo jsou zmíněny jen obecně. S tím souvisí dotaz, zda hřích „odklon cara od života podle Božího zákona“ nelze vyložit také v kontextu homiletických textů? Dále by mne zajímalo, zda se pokusila při analýze textů pracovat také s případným alegorickým vyjadřováním.

S potěšením konstatuji, že diplomantka u nepřeložených textů úspěšně pracovala s originálním zněním. To dokládá její dobrou akribii i v této oblasti. Doporučuji, aby v případě citace originálu upozornila na případné chyby edic (překlepy) či originálů (písařské omyly) pomocí textologických symbolů, aby odlišila tyto omyly od svých překlepů. Jedná se jen o několik drobných chybiček na s. 36, které rozhodně nesnižují úroveň celé práce.

Diplomantka úspěšně prokázala, že je schopna kvalitně interpretovat náročné staré texty a vyvodit z nich samostatně potřebné závěry. Z výkladu je navíc dobře patrná podrobná znalost využití sekundární literatury. Navrhuji, aby diplomová práce Mgr. Olgy Leshkové byla hodnocena stupněm **v ý b o r n ě**.

Praha 21. srpna 2015

Mgr. Václav Čermák, Ph.D.
oponent diplomové práce